

Сатыбалды Дәулеталин,
Қазақстан Республикасы Кәсіподақтар
федерациясының төрағасы

ЕҢБЕКТІ ҚОРҒАУ САЛАСЫНДАҒЫ БАҚЫЛАУ МЕН МОНИТОРИНГТІҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ

Кәсіподақтар федерациясы ұзақ уақыт бойы барлық қолжетімді алаңдарда еңбек қауіпсіздігі мен еңбекті қорғау жүйесінің барлық элементтерін түбегейлі қайта қарау қажеттігіне ерекше көңіл бөлуге шақырады. Жалпы алғанда, Қазақстан тәуелсіздігінің барлық жылдарында бірлескен күш-жігердің арқасында негізгі индикатор – жазатайым оқиғалар саны бойынша сапалы төмендеуіне қол жеткізілді. Алайда, соңғы 5 жылда өндірістік жарақаттар мен кәсіптік аурулардың саны мүлдем азаймайтын жағдай қалыптасты. Сонымен қатар, 2023 жылы қайтыс болғандар саны 250 адамды құрды (2022 жылы – 203 адам). Көмір өнеркәсібінде, орман шаруашылығында, энергетика саласында болған жан түршігерлік апаттар мен техногендік оқиғалар бүкіл қоғамда қатты ауырсынумен көрініп, көптеген қызмет салаларына тән өткір проблемалық мәселелердің кең ауқымының бар екенін тағы бір рет көрсетті.

Қазақстан Республикасы Кәсіподақтар федерациясы 2023 жылды Қауіпсіз еңбек жылы деп жариялады, оның аясында еліміздің барлық салалары мен өңірлерінің кәсіподақ ұйымдары еңбек қауіпсіздігі мен еңбекті қорғау жай-күйін жақсарту бойынша іс-шаралар қабылдады. Жыл соңында мүше ұйымдардың ақпараты негізінде талдау жүргізіліп, соңғы жылдарға тән қасиет мынаны көрсетті.

1. Тозған жабдықтарды, ескірген технологияларды және өндірістік процестерді уақтылы ауыстырмаумен байланысты себептер бойынша жазатайым оқиғалардың орын алу үрдісі байқалады. Ауыстыруды қажет ететін жабдықтың үлесі өңдеу өнеркәсібінде 40%-ды, көмір өнеркәсібінде 60%-ға дейін, энергетикалық өнеркәсіпте 70%-ға дейін құрайды.

2. Жұмыс істеушілердің өліміне және денсаулығының жоғалуына әкеп соққан технологиялық оқиғалар ерескел бұзушылықтардың жол берілмейтін жағдайларына әкеліп қана қоймай, сонымен қатар жауапты тұлғалардың олардың зардаптарын тиімді және қауіпсіз жоюға қабілетсіздігін көрсететін бірқатар проблемаларды қайта ашты.

3. Кәсіпорындар мен ұйымдарда персоналдың нормативтік санын әзірлеуге, бекітуге және сақтауға қойылатын қатаң талаптардың қазіргі уақытта болмауы жұмысты ұйымдастырумен байланысты жазатайым оқиғалардың себептерінің сақталуына алғышарттар жасайды.

4. Тәуекел тобындағы жұмыскерлердің (ауыр, зиянды және қауіпті еңбек жағдайларында қамтылғандар) санын азайтудың оң үрдісі байқалмайды.

5. 2016 жылдан бастап (Еңбек кодексі, Кәсіпкерлік кодексі, тексерулер жүргізуге мораторий) еңбекті қорғау, өнеркәсіптік қауіпсіздік және еңбек гигиенасы талаптарының сақталуын бақылау және қадағалау деңгейі айтарлықтай төмендеді.

Қазіргі заман талаптарын ескере отырып, қауіпсіз жұмысты қамтамасыз етудің бүкіл жүйесін түбегейлі қайта жүктеу қажет екені анық. Еңбекті қорғау саласындағы ұлттық саясатты іске асыру үшін Қауіпсіз еңбек тұжырымдамасы қабылданды, оны әзірлеуге кәсіподақ өкілдері белсенді қатысты, ол еңбек қауіпсіздігі мен еңбекті қорғаудың құрылымы мен идеологиясын тиімді жетілдіруге арналған.

Тұжырымдама кәсіподақтар жариялаған еңбек қауіпсіздігінің негізгі қағидаттарына негізделгенін атап өткені жөн:

- жүйелі және үздіксіз жетілдіру;
- озық тәжірибелерді, соның ішінде халықаралық тәжірибелерді бейімдеуге негізделген алдын алу және тепе-теңдік;
- әлеуметтік серіктестікке негізделген жауапкершілік пен еліктіргендік;
- шынайы ақпаратты толық қамтуға негізделген объективтілік пен хабардарлық.

Тұжырымдаманы іске асыру бағыттарының бірі еңбекті қорғау саласындағы бақылау мен мониторингтің тиімділігін арттыру болып табылады.

Мониторинг еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау саласындағы барлық дерлік мәселелерді, соның ішінде кәсіпорындардағы кәсіптік тәуекелдерді бағалау нәтижелерін, өндірістік жарақаттар, кәсіптік аурулар, шараларды қаржыландыру, кепілдіктер беру, жұмыскерлерді сертификатталған ЖҚҚ қамтамасыз ету туралы мәліметтер; санитарлық тораптар, емдік-профилактикалық тамақтану, медициналық қызметтер, ЖОМС сақтандыру және салалық кәсіптік тәуекел карталары.

Кәсіптік тәуекелдерді уақтылы және сапалы бағалау және олардың нәтижелерін бақылау үшін мемлекеттік еңбек инспекциясының мемлекеттік сараптама жүргізу тәртібі енгізіледі.

Бақылау объектілерінің қызметі туралы әртүрлі ақпарат көздерінен алынған ақпаратты салыстыру арқылы (бақылау субъектісіне бармай) еңбек заңнамасының сақталуына профилактикалық мемлекеттік бақылау механизмі енгізіледі.

Айта кету керек, Тұжырымдамада қауіпсіз еңбек саласындағы ХЕҰ конвенцияларын ратификациялау бойынша шаралар қабылдау көзделген. Бұл ретте ратификацияланған конвенциялар бойынша қабылданған міндеттемелерді, әсіресе еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау саласындағы бақылау мен қадағалауға қатысты міндеттемелерді орындау өте маңызды.

Кәсіпорындарда қауіпсіз еңбекті ұйымдастырудың құрамдас бөлігі жұмыскерлер өкілдеріне заңды түрде бекітілген қоғамдық бақылау институты болып табылады. Бұл құралды әзірлеу кәсіподақтың басты басымдықтарының бірі болып табылады және оны кеңінен қолдану үлкен мүмкіндіктер береді.

Еңбек процестері жұмыскерлердің өмірі мен денсаулығына көптеген қауіптерді қамтиды. Қауіпсіз еңбек жағдайларын қамтамасыз ету жұмыскерлердің қатысуынсыз мүмкін емес. Еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау мәселелері бойынша қоғамдық бақылау құқықтарын жүзеге асыру жолдарының бірі жұмыс берушілер мен жұмыскерлер өкілдерінің тепе-тең негізде құрылатын өндірістік кеңестерді ұйымдастыруы және тиімді жұмыс істеуі болып табылады.

Қазіргі уақытта ҚР ҚФ кәсіподақ ұйымдары орналасқан кәсіпорындарда 12486 өндірістік кеңестер, кәсіпорындарда 18436 еңбек қауіпсіздігі жөніндегі техникалық инспекторлар жұмыс істейді.

Біз әлеуметтік серіктестік тараптарын кәсіпорындар мен ұйымдарда өндірістік кеңестерді құруға және тиімділігін арттыруға барынша көмек көрсетуге шақырамыз, сондай-ақ авариясыз пайдалану және қауіпсіз еңбек жағдайларын қамтамасыз ету мәселелері бойынша бірінші көмекшілердің -техникалық инспекторлардың қызметін белсенді қолдау.

Бүгінгі таңда еңбекті қорғау заңнамасының сақталуына қоғамдық бақылауды 18436 техникалық инспектор жүзеге асырады.

2023 жылы техникалық инспекторлар еңбек жағдайлары бойынша 111753 тексеру жүргізді, оның ішінде өндірістік кеңестердің бастамасымен 47150 тексеріс жүргізілді, 142236 ескертулер анықталды, 138810 жойылды.

Алайда, техникалық инспекторлардың шектеулі функционалдық мүмкіндіктері мен кең өкілеттіктерінің жоқтығы еңбек қауіпсіздігі мен еңбекті қорғаудың белгіленген талаптарының сақталуын толық тиімді бақылауға мүмкіндік бермейтінін атап өткен жөн. Кәсіподақтар федерациясының техникалық инспекторларға қосымша өкілеттіктер мен ынталандырулар беру бойынша дәйекті және тұрақты саясаты бар. Тиісті ұсыныстар үкімет пен парламентке жолданды. Бұл ретте техникалық инспекторлардың жауапкершілігін арттыру қажеттігін де айтып отырмыз.

Ұсыныстардың бірі «мемлекеттік еңбек инспекторы – еңбекті қорғаудың техникалық инспекторы» форматында бірлескен тексерулерді ұйымдастыруға қатысты. Техникалық инспекторларды кеңінен тарту тексеру сапасына ықпал етіп, жарақаттарды жасыру деңгейін төмендетуі мүмкін. Техникалық инспектордың айрықша ерекшелігі – ол мемлекеттік инспекторға немесе кәсіпорынның еңбекті қорғау қызметінің қызметкеріне қарағанда мәселелерді ішкі жағынан, қабылдаудың басқа қырынан білуінде.

Қоғамдық бақылауды жүзеге асыру құқығын жүзеге асыру тек өндірістік кеңестердің қызметімен шектелмейді. Кәсіподақтар федерациясы әлеуметтік серіктестіктің барлық деңгейінде қауіпсіз еңбек жағдайларын жасау бойынша шешімдерді белсенді түрде алға жылжытады, қауіпсіз еңбек жағдайларын қамтамасыз ету мәселелері әлеуметтік әріптестік және әлеуметтік-еңбек қатынастарын реттеу жөніндегі республикалық, салалық және өңірлік үшжақты комиссиялардың отырыстарында тұрақты түрде қаралады.

Сонымен қатар, өткен жылдың қаңтарында өткен Әлеуметтік әріптестер форумында жарияланған өндірістік демократия қағидаттарын дамыту қауіпсіз еңбек мониторингі мәселесінде тиімді қадам болады деп есептейміз.

Өндірістік кеңестердің үлгісі бойынша сапаны бақылау бойынша, персоналды іріктеу және оқыту бойынша, рационализация мен тәлімгерлікті дамыту бойынша, қауіпсіз жұмыс жүргізудің ең жақсы мысалдарын қолдану бойынша кеңестер және т. б. жұмыскерлердің қатысуымен арнайы органдар құрылуы мүмкін.

Идеяның пайдасы өнімді және қауіпсіз еңбекке ынталандыруды дамытуда ғана емес, сонымен қатар жұмыскерлердің пікірі тек жұмыс беруші ғана емес, мемлекет тарапынан да ескерілетін қоғамның

тең құқылы мүшесі ретінде сезінуінде. Бұл мағынада өндірістік демократияны жалпы қоғамды демократияландыру процестерінің жалғасы ретінде қарастыруға болады.

Осылайша, жұмыскерлердің өндірісті басқаруға қатысуының қалыптасқан жүйелерін дамыту және әлеуметтік серіктестерді жаңаларын құруға ынталандыру экономикалық реформа процестерін жеделдетуге, әлеуметтік шиеленіс пен конфронтацияны жеңілдету, олардың болуы көбінесе күтілетін нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік бермейді.

Қазақстан Республикасы Кәсіподақтар федерациясы жұмыскерлерді қауіпсіз еңбек жағдайларымен қамтамасыз етуді өзінің басты міндеттерінің бірі деп санай отырып, барлық пікірлес және серіктестермен өзара іс-қимылға үнемі дайын екендігін білдіреді. Жұмыскерлер үшін лайықты, қауіпсіз еңбекті қамтамасыз етуге бағытталған бірлескен іс-қимылдар арқылы біз қажетті нәтижелерге қол жеткізетінімізге сенімдімін.